

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Дяченко Андрій Васильович

УДК 354:4.053.9

**МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України
ПОПОК Андрій Андрійович,
Національна академія державного управління при Президентові України, віце-президент.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ДУБИЧ Клавдія Василівна
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України Міністерства соціальної політики України, завідувачка кафедрою публічного управління та адміністрування

кандидат наук з державного управління
ГОРБАТЮК Світлана Євгенівна,
Керівник експертної групи з питань управління та державно-приватного партнерства Директорату професійної освіти Міністерства освіти і науки України

Захист відбудеться *5 березня 2020 року о 15-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, к. 201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17).

Автореферат розісланий *3 лютого 2020 р.*

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Я.В. Качан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У результаті анексії Російською Федерацією Криму та розв'язанням військових дій у Донецькій та Луганській областях, що спричинило масштабне внутрішнє переміщення понад півтора мільйони українських громадян, Україна опинилась у стані надзвичайної гуманітарної катастрофи. Різка зміна соціального статусу, пов'язана із втратою матеріальних ресурсів та житла, соціальних та родинних зв'язків, роботи та добробуту на фоні шоку від пережитої надзвичайної ситуації – це той соціально-психологічний фон, який супроводжує це переміщення. Тривалість перебування в статусі внутрішньо переміщених осіб зумовило зміну і проблем, пов'язаних з цим процесом, і вектори державної політики, спрямованої на підтримку цих людей – від негайної допомоги, забезпечення їх прав і свобод, гарантування безпеки їх життя та здоров'я до створення рівних умов для реалізації їх прав та інтеграції до приймаючих громад.

Схвалення Кабінетом Міністрів України у листопаді 2017 року Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року дає підстави для побудови оптимістичного сценарію подальшої інтеграції цієї групи громадян і одночасно стимулює до пошуку ефективних механізмів та технологій її реалізації. Вказані обставини визначили вибір теми дослідження.

З появою внутрішньо переміщених осіб увага багатьох науковців була прикута до вирішення питань їх соціального захисту, забезпечення конституційних прав, розробки напрямів соціальної політики та системи інтеграційних заходів щодо цієї цільової групи українського суспільства.

Методологічне підґрунтя роботи складають праці знаних вчених - теоретиків державного управління, зокрема М. Білинської, О. Валецького, Р. Войтович, В. Гошовської, Н. Діденко, М. Лахижи, Л. Новак-Каляєвої, А. Рачинського, В.Рижих та ін.

Детальний аналіз напрямів, причин та наслідків внутрішнього переміщення осіб зроблений О. Амошою, В. Антонюк, О. Балакіревою, О. Брайчевською, О. Власюком, В. Горбуліним, Н. Гусак, Т. Доронюком, Ю. Залозною, С. Закіровою, М. Закіровим, Е. Лібановою, О. Макаровою, О. Малиновською, О. Непомнящим, О. Новіковою, Я. Пилинським, Т. Семигіною, В. Смаль, С. Трухан тощо.

Теоретичні засади державного управління у сфері соціального захисту розробляли С. Горбатюк, К. Дубич, М. Кравченко, О. Линдюк, А. Попок, В. Скуратівський, В.Трощинський та ін. Питання соціального та правового захисту внутрішньо переміщених осіб аналізуються в публікаціях Г. Виноградової, І. Карпової, Р. Євдокименко, О. Келембет, А. Осауленко, А. Краковської, І. Музиченко, О. Перепелюкової, А. Попка, О. Риндзак, Г. Тимчика, Д. Чижова, Є. Широкової, І. Штоди та ін. Низка авторів, зокрема М. Кобець, А. Бойков, О. Нестеренко, Ю. Лушпієнко, Т. Проценко, Р. Наджафгулієв, Г. Журавльова, А. Чернобай у своїх статтях розглядають напрями забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні, особливості їх правової соціалізації, адміністративно-правовий, конституційний статус.

Дослідження інших наукових установ і громадських об'єднань мають більш прикладний характер і є вкрай важливими для вивчення ситуації та оперативного реагування на неї, зокрема моніторинг проблем внутрішньо переміщених осіб, проведений УВКБ ООН в Україні, МОП та іншими міжнародними організаціями, а також громадськими організаціями «Відновлення Донбасу», Крим-SOS, Донбас-SOS та ін. Проводяться численні комунікативні та навчальні заходи, присвячені означеній темі.

Однак при всій значущості даних досліджень вони здебільшого зосереджені на правових, економічних, соціальних питаннях захисту внутрішньо переміщених осіб, у той час, як проблема реалізації довгострокових рішень та прискорення інтеграції у приймаючих громадах потребують системного аналізу, що і обумовило вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота висвітлює результати наукових досліджень автора, що отримані в процесі виконання комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентіві України (далі – Національна академія) «Державне управління та місцеве самоврядування» (державний реєстраційний номер 0199U002827). Проблематика дисертації відповідає темам науково-дослідних робіт «Формування національного соціогуманітарного простору як складова євроінтеграційної стратегії України» (державний реєстраційний номер 0115U004073), «Аналіз соціогуманітарної політики у контексті інтеграції та консолідації українського суспільства» (державний реєстраційний номер 0117U002860), «Публічна політика щодо формування української ідентичності в умовах сучасних викликів» (державний реєстраційний номер 0118U000634), що розроблялися кафедрою соціальної та гуманітарної політики Національної академії, у процесі виконання яких роль автора як співвиконавця полягала у розробці наукових положень та практичних рекомендацій для органів влади щодо вдосконалення механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб та реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- уточнити поняттєво-категорійний апарат дослідження, проаналізувати стан наукового осмислення проблем реінтеграції, соціальної адаптації, інтеграції внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної політики у вітчизняній і зарубіжній літературі;
- охарактеризувати процес соціальної інтеграції та визначити риси інтегруючої приймаючої громади;
- дослідити формування правового, організаційного, фінансово-економічного, соціального, інформаційного механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених осіб з метою виявлення можливостей його застосування в Україні;

- обґрунтувати алгоритм формування моделі збільшення потенціалу інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб;
- запропонувати напрями удосконалення консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Об'єкт дослідження – внутрішньо переміщені особи як об'єкт державної соціальної політики.

Предмет дослідження – механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Методи дослідження. Під час реалізації мети та завдань дослідження був використаний мультипарадигмальний підхід за допомогою інтеграції загальнонаукових і спеціальних методів, таких як метод соціокультурного аналізу – під час дослідження процесу соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, порівняльно-правовий – при розгляді міжнародних та вітчизняних правових норм в галузі гуманітарного права щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб та аналізі зарубіжного досвіду реалізації довгострокових рішень щодо цих осіб; методи систематизації, узагальнення, нормативного аналізу – під час опрацювання наукових та нормативних джерел; структурно-функціональний аналіз та діяльнісний підхід – під час дослідження механізмів внутрішньо переміщених осіб в Україні, метод моделювання – у процесі обґрунтування моделі розвитку потенціалу інтеграційної спроможності, вторинного соціологічного аналізу – під час систематизації чинників інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом узагальнення результатів соціологічних досліджень та моніторингу оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Теоретико-методологічною основою дисертації є фундаментальні положення теорії державного управління, монографічні дослідження та наукові публікації українських і зарубіжних науковців та практиків з проблем діяльності держави щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Нормативно-правовою та емпіричною базою дослідження є Конституція та закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства соціальної політики України та Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, статистичні дані Міністерства соціальної політики України, результати соціологічних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального науково-прикладного завдання щодо теоретичного обґрунтування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб та реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

уперше:

- розроблено алгоритм наукового супроводу інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні, який базується на реалізації консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб та складається з наступних кроків: діагностика та вимірювання потреб внутрішньо переміщених осіб; поповнення ресурсної бази для забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб

та розподіл ресурсів за кластерами; диференціація внутрішньо переміщених осіб на групи: осіб з високим рівнем потенціалу інтеграційної спроможності; осіб з низьким рівнем потенціалу інтеграційної спроможності, що потребують постійної соціальної допомоги; осіб, для яких процес інтеграції вже завершений; дезінтегрованих осіб із встановленням причин; координація гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам; моніторинг індексу інтеграції за приймаючими громадами та рівня інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб; контроль за ступенем досягнення цілей Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб;

удосконалено:

– поняттєво-категорійний апарат державного управління, зокрема операціоналізовано поняття «консолідований механізм інтеграції внутрішньо переміщених осіб», «гуманітарна криза», «потенціал подолання гуманітарної кризи», конкретизовано поняття «інтеграція внутрішньо переміщених осіб», «реінтеграція внутрішньо переміщених осіб», «адаптація внутрішньо переміщених осіб», «інтеграційний зв'язок», «інтеграційні якості» та систематизовано теоретичні підходи до інтерпретації внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної політики, зокрема проаналізовано їх соціально-демографічні характеристики, вектори розселення, етапи переходу від надзвичайної ситуації до інтеграції;

– обґрунтування чинників, що уповільнюють інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, зокрема досліджена динаміка забезпечення базових потреб внутрішньо переміщених осіб та виділено умови, за яких, поряд з державними гарантіями, внутрішньо переміщена особа може досягти високої інтегрованості з приймаючою громадою: включеність у місцевий ринок праці через внесок свого людського ресурсу; стимулювання інклюзивних відносин в трудових колективах; освоєння «ніш» місцевого трудового ринку; включеність в традиційні для цієї громади виробництва; реалізація професійно-освітніх можливостей; соціальна активність в подоланні відмінностей;

набули подальшого розвитку:

– підходи до адаптації зарубіжного досвіду реалізації довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених осіб, зокрема систематизований досвід Грузії, Вірменії, Молдови в частині забезпечення житлом, працевлаштування, соціального забезпечення та гуманітарної допомоги, а також реалізації державної політики у сфері захисту внутрішньо переміщених осіб та визначені можливі ризики та переваги цієї діяльності;

– погляди на оцінку існуючих нормативно-правових актів, які регулюють державну підтримку внутрішньо переміщених осіб, перешкоди реалізації правового механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб, співвіднесення нормативного забезпечення процесів реінтеграції, соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб та конкретизовано шляхи удосконалення нормативно-правового забезпечення інтеграції;

– підходи до оцінки інтеграційності приймаючих громад, зокрема, визначено шляхи розвитку інтегруючої громади, який має відбуватися на засадах формування принципів толерантності, спільних цінностей внутрішньо переміщених осіб та територіальної громади, партнерських відносин формування механізму допомоги, який автор інтерпретує як сукупність цінностей, норм права і моделей солідарності,

що охоплюють певне коло суспільних інституцій задля збалансованості позицій членів суспільства;

– підходи до оцінки рівня потенціалу інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб, зокрема розроблено алгоритм діагностики цього потенціалу та запропоновано напрями підвищення інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб в Україні на основі реалізації консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені й науково обґрунтовані дисертантом наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у практичній роботі органів державної влади під час реалізації механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах, для подальших досліджень даної тематики та для розробки відповідних навчальних програм в системі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження були використані: Міністерством соціальної політики України при розробці Стратегії розвитку системи соціальних послуг в Україні на період до 2022 року (довідка про впровадження від 30 листопада 2018 року № 224/0/99-18/312); Великобагачанською районною державною адміністрацією Полтавської області (довідка про впровадження від 28 грудня 2018 року № 01-42/577); Національною академією державного управління при Президентові України при розробці навчального посібника «Європейські стандарти соціогуманітарного розвитку: сутність та можливості застосування в Україні» та викладанні навчальної дисципліни «Державна політика в соціогуманітарній сфері» (акт про впровадження від 14 березня 2019 року № 413/24/-15/19); Міністерством освіти і науки України при розробці Плану заходів Міністерства освіти і науки з виконання Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки (довідка про впровадження від 4 квітня 2019 року № 1/4-вн-19).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Основні ідеї дисертаційного дослідження і розробки виконані в його межах, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету і завдання, методологічні засади й методичні підходи до їх вирішення та практичне значення одержаних результатів належать особисто здобувачу. У наукових статтях, опублікованих спільно зі співавторами, внесок здобувача був найбільшим. Так, у статті [4] його особистий внесок полягає в аналізі статусу біженця та внутрішньо переміщеної особи в зарубіжних країнах. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційній роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи оприлюднені на науково-практичних конференціях, у тому числі за міжнародною участю: «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» (Дніпро, 2015), «Управління інноваційним розвитком територій» (Дніпро, 2015), «Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід» (Одеса, 2016, 2017), «Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи» (Одеса, 2016), «Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни» (Харків, 2016), «Актуальні проблеми

європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України» (Дніпро, 2016, 2017), «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (Дніпро, 2015, 2017), «Становлення публічного адміністрування в Україні» (Дніпро, 2016, 2017), «Взаємозв'язок політики і управління: теоретичний і прикладний аспект» (Дніпро, 2016, 2017), «Публічне управління: проблеми та перспективи» (Харків, 2015), «Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до європейської спільноти: проблеми та перспективи» (Сєверодонецьк, 2017).

Публікації. Загальні положення та зміст дисертації відображено у 23 працях, зокрема, в 6 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 1 – у закордонному виданні, 15 тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 6 з яких за міжнародною участю.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 252 сторінки, із них 155 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 19 рисунків. Список використаних джерел містить 362 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на зв'язок роботи з напрямками наукових досліджень Національної академії; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; описано методи, які використовувалися в процесі розробки наукової проблематики; розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення та особистий внесок здобувача; наведено інформацію про впровадження та апробацію результатів роботи, публікації за темою дисертації, її структуру та обсяг.

У **першому розділі** – *«Теоретичні аспекти дослідження механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб»* – проаналізовано стан наукової розробки проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб, обґрунтовано концептуальні підходи до базових понять дослідження, охарактеризовано процес соціальної інтеграції з позицій загальнонаукового дискурсу, проаналізовано особливості формування інтегруючої приймаючої громади.

Аналіз стану наукової розробки проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб засвідчив, що протягом п'яти років істотно змінилися підходи до оцінки внутрішнього переміщення – від реінтеграції – терміну, який вживався як у нормативно-правових актах, так і наукових публікаціях – до інтеграції у приймаючих громадах. Це пояснюється тим, що й самі внутрішньо переміщені особи, й керівництво країни не очікувало, що військовий конфлікт на Сході України затягнеться на такий термін і матиме такі наслідки, передусім гуманітарного характеру. За цей час змінилося сприйняття внутрішньо переміщених осіб – від переселенців – до громадян України, що мають такі ж права, як і усі інші члени українського суспільства, які не захотіли скоритися окупанту і, часто з ризиком для життя, обрали складний шлях будівництва нової життєвої стратегії, покинувши власні домівки, майно, втративши друзів і рідних. Таких людей, згідно інформації Міністерства соціальної політики України, в Україні близько 1,3 млн., тому наша держава посідає перше місце в Європі та восьме у загальному списку

країн із найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб.

Показано, що поява в Україні такої нової соціальної групи, як внутрішньо переміщені особи, обумовила інтенсивний розвиток наукових досліджень з питань реінтеграції, інтеграції, соціальної адаптації, правового та соціального захисту, надання інформаційних послуг, ставлення до них з боку жителів приймаючих громад та ін. Кількість таких досліджень зростає, як теоретичного, так і прикладного характеру.

Розглянуто інтеграцію як соціальний процес, який автор пов'язує зі стабільністю і стійкістю взаємодіючих суб'єктів громади; з інтеграційними якостями цих суб'єктів, що сприяють інтеграції та «запобігають розпаду»; з консенсусом взаємодіючих суб'єктів. Обґрунтовано, що стійкість соціального суб'єкта в умовах інтеграції, означає стан рівності з іншими, що виникає в результаті інтегрованості суб'єкта в громаду через інтеграційний зв'язок, за допомогою якого здійснюється його самоактуалізація, саморозвиток і самозбереження.

Показано, що інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючу громаду складається із своїх власних компонентів: соціальної інтеграції, економічної інтеграції та освітньої інтеграції зокрема. Повна інтеграція відбувається тоді, коли не існує жодної різниці між внутрішньо переміщеною особою та приймаючою громадою.

На думку автора, соціальна адаптація є першим етапом інтеграції – це процес сприйняття нових умов та людей, натомість інтеграція – це процес інтеріоризації нових соціальних практик, де головним каталізатором є активність самої внутрішньо переміщеної особи. Доведено, що успішність інтеграції залежить від толерантності як індивідуальної та колективної властивості, що виявляється в ситуаціях міжособистісної взаємодії у приймаючій громаді.

Цінність і раціональність обраної громади відповідає основним значущим для внутрішньо переміщених осіб культурним і соціальним критеріям, таким як, традиції, норми, ідеали, спосіб життя, а також близькість території до місця виїзду (найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб проживає у Донецькій та Харківській областях), стан ринку праці, соціальне самопочуття населення та інші. Однак, значущість цих умов вступає в протиріччя з конкурентними домаганнями внутрішньо переміщених осіб та місцевих жителів. У результаті «проникнення» в громаду внутрішньо переміщених осіб виникають нові форми взаємодії, створюються або відроджуються «ми – вони» відносини, «культурні дистанції». За результатами опитувань, самі внутрішньо переміщені особи впевнені в недоброзичливому ставленні до них з боку місцевих жителів, а опитування останніх показують, що на їхнє ставлення, в першу чергу, впливає поведінка внутрішньо переміщених осіб.

Обґрунтовано, що розвиток інтегруючої громади має відбуватися на засадах формування принципів толерантності, спільних цінностей внутрішньо переміщених осіб та територіальної громади, партнерських відносин. У цьому контексті важливою формою взаємодії суб'єктів, що інтегруються, виступає колективна дія на принципах співпраці («стратегічна взаємодія»). Показано, що інтегральним інтеграційним механізмом є механізм допомоги, що компенсує відсутність

необхідного інтеграційного потенціалу в приймаючих громадах та у самих внутрішньо переміщених осіб, який автор інтерпретує як сукупність цінностей, норм права і моделей солідарності, що охоплюють певне коло суспільних інституцій, що сприяють збалансованості позицій членів суспільства. Виходячи з цього, в процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючу громаду реалізуються солідарні механізми допомоги. Це взаємодопомога і підтримка внутрішньо переміщених осіб на основі спільності інтересів і необхідності досягнення загальних групових цілей; спільна відповідальність. Особливості солідарних механізмів допомоги визначає близькість приймаючої громади до проблем соціальних ексклюзій, тому ресурсний дисбаланс соціальних суб'єктів актуалізує солідарні механізми допомоги і взаємодопомоги. На думку автора, з оформленням нових концептів солідарності, механізми допомоги відіграють роль збереження або стабілізації інтеграційних зв'язків та соціальних відносин у приймаючих громадах.

У **другому розділі** – «Впровадження механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні» – проаналізовано особливості формування правового, організаційного, інформаційного, фінансово-економічного та соціального механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні та охарактеризовано чинники, що впливають на цей процес, розкрито особливості цільової групи внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної політики в Україні.

Аналіз особливостей формування правового механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб уможлиблює висновок, що в цілому робота здійснювалась відповідно до класичної теорії міжнародного реагування на кризу: спочатку реагують як на надзвичайну ситуацію (продукти харчування, тимчасовий притулок, ліки), а потім відбувається перехід на стадію раннього відновлення (початок самодостатності) і вже потім на розвиток (житло, робота, інтеграція). Власне за такою логікою приймалися нормативно-правові акти, зокрема Закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року, Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року, інші підзаконні акти (постанови, інструкції), спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб.

Ця діяльність передбачає реалізацію регіональних інтеграційних програм для внутрішньо переміщених осіб. Моніторинг ситуації за областями свідчить, що в регіонах значно різниться підхід до їх впровадження та оцінювання. Аналіз змісту програм дозволив дійти висновку, що іноді вони є термінологічно необґрунтованими, декларативними, не містять регіональної специфіки відповідно до соціально-економічного профілю регіону та не враховуються при плануванні та прийнятті.

При цьому, під час реалізації правового механізму, в цілому досить потужного, виявляються суперечності між новоприйнятими нормативно-правовими актами та нормами Конституції України, а інструментарій обліку внутрішньо переміщених осіб та надання їм соціальної допомоги залишається недосконалим та дискримінаційним.

Протягом 2017 – 2018 рр. прийнято низку Постанов Кабінету Міністрів України з метою внесення змін до нормативно-правових актів 2014 – 2016 рр., норми яких спрямовані на усунення зазначених недоліків та покращення захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Існує 20 ключових законопроектів щодо внутрішньо переміщених осіб, які знаходяться на різних стадіях розгляду. Вони стосуються наступного: свободи пересування (6), видачі документів щодо реєстрації та актів цивільного стану (4), забезпечення притулку (2), гуманітарної допомоги (4), захисту прав дітей (1), законопроект з гуманітарного права (1) та довгострокових рішень щодо реінтеграції (2). Крім того, ще 61 законопроект щодо внутрішньо переміщених осіб був запропонований народними депутатами.

Відповідно, нормотворча діяльність під контролем громадськості та міжнародних експертів спрямована на покращення соціального становища внутрішньо переміщених осіб.

Досліджено організаційний механізм інтеграції внутрішньо переміщених осіб та обґрунтовано, що діяльність його суб'єктів та стейкхолдерів потребує узгодження та координації. Значні повноваження в умовах децентралізації державного управління передаються органам місцевого самоврядування, що зробить соціальну роботу з внутрішньо переміщеними особами більш адресною, цілеспрямованою та ефективною.

Визначено структури громадянського суспільства, які є активними стейкхолдерами процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб, зокрема 120 неурядових та громадських організацій, у т.ч. створених у результаті самоорганізації внутрішньо переміщених осіб, 27 міжнародних організацій та благодійних фондів. Як свідчить чотирирічний досвід роботи з внутрішньо переміщеними особами, важливим механізмом їх інтеграції є розвиток державно-приватного партнерства в цій сфері.

Розглянуто структуру фінансово-економічного механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб, який складається як з джерел Державного бюджету (15%), так і фінансової допомоги громадських організацій (майже 46%), міжнародних організацій та фондів. Відсутність належної координації обумовлює брак адресності, що призводить до того, що одна сім'я може отримувати допомогу від різних донорів.

Доведено, що важливим механізмом інтеграції внутрішньо переміщених осіб є соціальний, спрямований на забезпечення соціальної адаптації, розвиток партнерських відносин з мешканцями приймаючих громад, укріплення групової солідарності.

Показано значення інформаційного механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб як способу формування суспільного сприйняття проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Охарактеризовано цільову групу внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної політики, визначено її професійно-демографічний склад, просторову структуру та підкреслено, що нерівномірність розселення за областями ускладнює реалізацію державних програм щодо їх інтеграції.

На основі аналізу потреб внутрішньо переміщених осіб встановлено чинники, які уповільнюють їх інтеграцію. Це, зокрема, відсутність постійного житла; працевлаштування як спосіб забезпечення засобів до існування; матеріальне забезпечення. Серед незадоволених потреб внутрішньо переміщених осіб – доступ до медичного обслуговування, освіти, нереалізованість громадянських прав, доступ до інформації. Негативне ставлення до внутрішньо переміщених осіб впливає на емоційний стан людей і погіршує їх здатність до інтеграції.

У **третьому розділі** – *«Удосконалення механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб»* – висвітлено зарубіжний досвід забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та можливості його імплементації в Україні, обґрунтовано алгоритм наукового супроводу інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні на підставі реалізації консолідованого механізму інтеграції, який синтезує вплив правового, організаційного, фінансово-економічного, соціального та інформаційного механізмів, обґрунтовано напрями підвищення рівня інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Дослідження підходів до підтримки внутрішньо переміщених осіб, що склалися в країнах ЄС, дає підстави стверджувати, що основою гуманітарної допомоги в багатьох країнах є принцип компліментарності відносно внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад. У цілому, пріоритетні напрями підтримки внутрішньо переміщених осіб у зарубіжних країнах це: забезпечення житлом, роботою, дотримання соціальних гарантій, матеріальна допомога багатодітним родинам; самотнім матерям; вагітним жінкам та жінкам, що годують; людям старше 70 років; особам з I та II групою інвалідності з числа внутрішньо переміщених осіб, інституціоналізація політики інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Розглянуто концепцію довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених осіб та наголошено, що довгострокове рішення може вважатися досягнутим, коли такі особи більше не потребують державного захисту, пов'язаного з їх переміщенням, а дотримання їхніх конституційних прав забезпечене. Цей обов'язок держава має виконати незалежно від ступеня активності або припинення конфлікту. Розглянуто три форми довгострокового вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб: локальна інтеграція в місцях переміщення; інтеграція в новому місці проживання; повернення до місця проживання та реінтеграція.

Успішний досвід зарубіжних країн, які реалізовували соціальну політику щодо переміщених осіб, свідчить, що ефективність інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад залежить від міри задоволення їх базових потреб. Інструментами інтеграції виступають моніторинг потреб внутрішньо переміщених осіб з метою диференціації використовуваної роботи з кожною групою внутрішньо переміщених осіб і активізація потенціалу подолання гуманітарної кризи.

Інтерпретовано поняття «гуманітарна криза», під яким автор розуміє стан соціуму, при якому унеможлиблюється забезпечення дотримання прав людини та

громадянина, зокрема основоположних громадянських і політичних прав людини, а також можливості забезпечити базові потреби особи в умовах знищення частини природного місця існування.

На думку автора, успішна інтеграція залежить як від об'єктивних чинників, регіональної політики інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, та і від власних можливостей, інтеграційних якостей та позиції людини, які можна визначити як потенціал інтеграційної спроможності. До інтеграційних якостей автор відносить такі: культурно-комунікативні якості – здатність нарощувати культурний потенціал з урахуванням минулого досвіду до перетворення культурних стереотипів; здатність до оволодіння знаннями і необхідною інформацією про громаду (соціальна компетентність), здійснення контактів і взаємодій в ній через збереження стійкості базисних основ життєдіяльності; морально-психологічні якості – здатність до подолання травмуючих змін, до сприйняття консолідуючих індикаторів, які служать регіональній ідентичності, до підтримки сприятливого соціального самопочуття в новій громаді; до позитивного сприйняття приймаючої громади; соціально-економічні якості – здатність до нарощування матеріальних ресурсів, до поведінки і дій, спрямованих на стабілізацію громади, до самоорганізації та саморегуляції.

Розроблено алгоритм наукового супроводу Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб, який містить наступні етапи: діагностика та вимірювання потреб внутрішньо переміщених осіб; поповнення ресурсної бази для забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб та розподіл ресурсів за кластерами; диференціація внутрішньо переміщених осіб за показником рівня інтеграційної спроможності (запропоновано алгоритм його оцінки) та введення «коефіцієнта уразливості», координація гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам; моніторинг стану внутрішньо переміщених осіб, реалізація нормативно-правових актів, спрямованих на довгострокові рішення проблем внутрішньо переміщених осіб; контроль за ступенем досягнення цілей Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Запропоновано напрями удосконалення консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні на основі визначення ключових векторів інтеграції, унормування статусу координаційного центру цієї діяльності – органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб України, переорієнтації роботи з внутрішньо переміщеними особами на модель «відкритих можливостей».

Визначено рівні інтеграції (низький, середній та високий) та обґрунтовано їх індикатори, зокрема такі, як вирівнювання більшості соціальних та економічних показників; ідентифікація внутрішньо переміщених осіб як рівноправних суб'єктів місцевої громади; безконфліктна стійка взаємодія; ефективне партнерство; задоволення соціальним статусом, комфортність; визнання культурних цінностей громади; позитивне сприйняття оточення та себе у ньому; позитивна динаміка демографічних показників; зв'язок майбутнього з громадою та нарощування ресурсів (індикатори інтеграції високого рівня).

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання, що полягає у науковому обґрунтуванні та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб і реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні.

Отримані в процесі дослідження результати свідчать про досягнення поставленої мети, виконання поставлених завдань та дають підстави для формулювання низки узагальнюючих висновків та рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення.

1. Виникнення внаслідок військових дій Російської Федерації на Сході України нової численної групи українців, які опинились у складних життєвих обставинах – внутрішньо переміщених осіб – визначила новий вектор державної відповідальності – захист їх прав та забезпечення потреб. Не зважаючи на активну державну підтримку, діяльність міжнародних організацій, благодійну допомогу, базові потреби більшості внутрішньо переміщених осіб до цього часу не задоволені. Прийняття Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та Плану заходів щодо її реалізації обумовлює необхідність наукових пошуків щодо можливостей удосконалення існуючих механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз наукового дискурсу з проблем внутрішньо переміщених осіб та численних прикладних досліджень свідчить про прагнення до пізнання процесів, які відбуваються в країні в умовах перманентних воєнних дій та окупації частини території, негативним наслідком чого є актуалізація потреби в адаптації внутрішньо переміщених осіб та інтеграції до приймаючих громад. Проте досі немає одностайності навіть щодо інтерпретації термінів «реінтеграція», «адаптація», «інтеграція». У базовому Законі України використовується термін «реінтеграція», в останніх документах – «інтеграція». Реінтеграція (від лат. «re» – повторна дія та «integratio» – відновлення) – поновлення особи у громадянстві у разі його втрати або попереднього виходу з громадянства. В цілому, суть реінтеграції полягає у спрощеній процедурі відновлення громадянства, та, якщо окремо передбачено нормативними актами держави, різноманітна допомога у набутті звичного для особи соціального статусу. Наступним кроком є соціальна адаптація – активне пристосування суб'єкта до об'єктивних умов життя та пристосування цих умов до своїх потреб. Соціальна інтеграція, на думку автора – це процес інтеріоризації нових соціальних практик, де головним каталізатором є активність самої внутрішньо переміщеної особи.

2. Обґрунтовано, що розвиток інтегруючої громади має відбуватися на засадах формування принципів толерантності, спільних цінностей внутрішньо переміщених осіб та територіальної громади, партнерських відносин. У цьому контексті важливою формою взаємодії суб'єктів, що інтегруються, виступає колективна дія на принципах співпраці («стратегічна взаємодія»).

Показано, що інтегральним інтеграційним механізмом є механізм допомоги, що компенсує відсутність необхідного інтеграційного потенціалу в приймаючих громадах та у самих внутрішньо переміщених осіб, який автор інтерпретує як

сукупність цінностей, норм права і моделей солідарності, що охоплюють певне коло суспільних інституцій, що сприяють збалансованості позицій членів суспільства. Виходячи з цього, в процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючу громаду реалізуються солідарні механізми допомоги. Це взаємодопомога і підтримка внутрішньо переміщених осіб на основі спільності інтересів і необхідності досягнення загальних групових цілей; спільна відповідальність. Особливості солідарних механізмів допомоги визначає близькість приймаючої громади до проблем соціальних ексклюзій, тому ресурсний дисбаланс соціальних суб'єктів актуалізує солідарні механізми допомоги і взаємодопомоги. На думку автора, з оформленням нових концептів солідарності, механізми допомоги відіграють роль збереження або стабілізації інтеграційних зв'язків та соціальних відносин у приймаючих громадах.

3. Визначено особливості формування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб та показано, що державні органи загалом ефективно відреагували на кризу, хоча інституціональна структура щодо надання послуг внутрішньо переміщеним особам була ускладнена залученням багатьох центральних органів виконавчої влади до надання підтримки внутрішньо переміщеним особам без будь-якої справжньої координації між ними. Доведено, що протягом 2014-2018 рр. в Україні було закладено важливі організаційно-правові засади забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб – утворено Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, яке інтегрувало діяльність Міжвідомчого координаційного штабу, до якого входили представники 15 центральних органів виконавчої влади (яке наразі інтегровано до Міністерства у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України); прийнято Закон України «Про права і свободи внутрішньо переміщених осіб», а також низку підзаконних нормативних актів Кабінету Міністрів України; Урядом визначено 26 стратегічних напрямів у Національній стратегії у сфері прав людини та прийнято План дій щодо її реалізації, схвалено Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року, а також Стратегію інформаційної реінтеграції Донецької та Луганської областей.

Визначено суб'єктів громадянського суспільства, які активно долучилися до діяльності у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (27 міжнародних організацій та 120 українських, включаючи їхні обласні представництва, які працюють безпосередньо з внутрішньо переміщеними особами).

4. На основі аналізу потреб внутрішньо переміщених осіб встановлено чинники, які уповільнюють їх інтеграцію. Це, зокрема, відсутність постійного житла (що змушує багатьох внутрішньо переміщених осіб повертатися на попереднє місце проживання, навіть якщо їх будинків там не залишилося); працевлаштування як спосіб забезпечення засобів до існування (40% внутрішньо переміщених осіб не можуть знайти роботи відповідно до свого професійно-кваліфікаційного рівня, відчувають дискримінацію з боку роботодавців); матеріальне забезпечення (навіть ті, хто працює, не можуть забезпечити всі потреби сім'ї – орендна плата, одяг, харчування, освіта, здоров'я, розвиток дітей тощо). Серед незадоволених потреб внутрішньо переміщених осіб – доступ до медичного обслуговування, освіти,

нереалізованість громадянських прав, доступ до інформації. Негативне ставлення до внутрішньо переміщених осіб впливає на емоційний стан людей, обумовлює їх депривацію і погіршує їх здатність до інтеграції.

Негативні наслідки вимушеного переміщення є однаково відчутними як для самих переміщених осіб, так і для приймаючої сторони. Навантаження на місцеві установи, спричинене цим зниження обсягів та якості надання послуг викликають незадоволення та непорозуміння між переміщеним населенням та мешканцями приймаючих громад. У приймаючих громадах спостерігається ускладнення ситуації, зокрема через обмеження доступу до робочих місць та базових послуг. Доведено, що інтеграційні якості і цінності сприяють розвитку включення внутрішньо переміщених осіб в місцеву громаду, розширенню соціальної взаємодії і встановлення інтеграційних зв'язків.

5. Систематизовано зарубіжний досвід реалізації довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених осіб та визначено пріоритетні напрями цієї діяльності: забезпечення тимчасовим і постійним житлом (першочергове забезпечення переселенців тимчасовим житлом з наявного житлового фонду, а також їх розселення в адміністративних будівлях і спеціально створених тимчасових поселеннях; отримання постійного житла: розселення у спеціально побудованих котеджних містечках (що заважає їхній інтеграції в місцях проживання, спричиняє сегрегацію внутрішньо переміщених осіб) або відремонтованих квартирах; надання грошових компенсацій за втрачене та частково зруйноване житло, чи безвідсоткової позики на придбання житла); забезпечення прав зайнятості (збереження існуючих форм стимулювання зайнятості та стандартів надання соціальної допомоги у зв'язку з безробіттям); надання грошової матеріальної допомоги найуразливішим внутрішньо переміщеним особам (що може спричинити формування ментальності утриманців); гарантії соціального забезпечення (право на безкоштовну середню освіту, медичне обслуговування та пенсійне забезпечення); створення спеціального державного органу, який відповідає за роботу з внутрішньо переміщеними особами та розробка відповідної нормативно-правової бази). Центральною у вирішенні проблеми має бути гуманітарна складова, яка не повинна залежати від політичних рішень. Доцільним видається запозичення грузинського досвіду щодо впровадження єдиного багатфункціонального реєстру внутрішньо переміщених осіб.

6. Сконструйовано алгоритм наукового супроводу реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб, який містить наступні етапи: діагностика та вимірювання потреб внутрішньо переміщених осіб (запропоновано запровадження Єдиного реєстру внутрішньо переміщених осіб з введенням коефіцієнту уразливості та алгоритм діагностики потенціалу їх інтеграційної спроможності); поповнення ресурсної бази для забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб та розподіл ресурсів за кластерами; диференціація внутрішньо переміщених осіб на групи: осіб з високим рівнем інтеграційного потенціалу; осіб, що потребують постійної соціальної допомоги; осіб, для яких процес інтеграції вже завершений; дезінтегрованих осіб із встановленням причин (профайлінг може бути використано для прийняття довгострокових рішень; водночас він забезпечить організації, які працюють на щоденній основі з населенням центрів компактного проживання, інформацією для здійснення ефективного соціального супроводу;

диференціація внутрішньо переміщених осіб за означеними групами дозволить сфокусувати надання допомоги саме тим групам, які її найбільше потребують); координація гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам; моніторинг стану внутрішньо переміщених осіб (удосконалення функціонування Національної моніторингової системи в Україні, що діє на основі підходів Матриці відстеження переміщень); забезпечення виконання нормативно-правових актів у сфері реалізації довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених осіб; контроль за ступенем досягнення цілей Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

У процесі проведення дослідження встановлено, що допомога через створення можливостей є більш привабливою, ніж гуманітарна допомога. Найрезультативнішими у довгостроковому періоді форматів допомоги внутрішньо переміщеним особам щодо ресоціалізації та працевлаштування є проекти зі створення умов для розвитку підприємницьких ініціатив і самозайнятості, створення бізнес-інкубаторів та бізнес-освіти. Оптимальним форматом самозайнятості та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб можуть стати соціальні підприємства, що є специфічною формою бізнесу, в якому підприємницька діяльність є організаційно-фінансовим підґрунтям для вирішення соціальних проблем.

Аналіз механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб дозволив автору систематизувати їх наступним чином: правовий, організаційний, фінансово-економічний, соціальний, інформаційний та запропонувати розвиток консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб з визначенням органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб України як координуючого центру цієї діяльності.

Стратегічні заходи щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб мають забезпечити: привернення суспільної уваги до питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, їх потреб та існуючих проблем; забезпечення змін у ставленні суспільства до розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб (за соціокультурним, соціально-економічним та гуманітарним вимірами); підвищення рівня компліментарності приймаючих громад до внутрішньо переміщених осіб, підвищення рівня толерантності, довіри і взаємодії в суспільстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Дяченко А.В. Теоретичні основи дослідження державної міграційної політики: аналіз понятійно-категоріального апарату / А. Дяченко // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 2 (33). – С. 6 – 13.

2. Дяченко А.В. Нормативно-правові засади державної політики реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // Публічне управління: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. – № 2 (16). 2016. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02\(16\)](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02(16))

3. Дяченко А.В. Соціальні аспекти реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. /редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 3

(34). – С. 84 – 89.

4. Попок А.А., Дяченко А.В. Визначення статусу біженців та внутрішньопереміщених осіб: зарубіжний досвід. Аспекти публічного управління = PublicAdministrationAspects. – 2017. – Том 5. № 3-4 (2017): 41-42: URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/issue/archive>.

Особистий внесок: визначено та обґрунтовано особливості інтерпретації статусу біженців та внутрішньо переміщених осіб.

5. Дяченко А.В. Інституційний механізм інтеграції внутрішньо переміщених осіб / А. Дяченко // Аспекти публічного управління = PublicAdministrationAspects. – 2017. – Том 5. № 12 (2017): Режим доступу: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/384/377>.

6. Дяченко А.В. Напрями підвищення рівня інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2018. – Вип. 3 (38). – С. 62 – 68.

Статті в зарубіжних виданнях

7. Дяченко А.В. Концептуальные аспекты интеграции внутренне перемещенных лиц в Украине / А.В. Дяченко // *Legea și viața* (“Закон и Жизнь”): междунар. науч.-практ. правовой журн. [Республика Молдова]. – 2018. – Сентябрь.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

8. Дяченко А.В. Вимушені переселенці та біженці: порівняльний аналіз термінів / А. Дяченко // Становлення публічного адміністрування в Україні : мат-ли VII Всеукр. міжвузівської конфер. студентів та молодих учених, м. Дніпропетровськ, 21 квітн. 2017 р. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 98 – 101. – Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2017_04_21_fsdu_stud.pdf.

9. Дяченко А.В. Європейський досвід регулювання прав біженців та внутрішньо переміщених осіб / А. Дяченко // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: Мат-ли 14-ї регіон. науково-практичної конф. (18 травня 2017 р., м. Дніпропетровськ. – С. 216 – 219. Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2017_05_18_material_PEI.pdf.

10. Дяченко А.В. Захист внутрішньо переміщених осіб в Україні як складова гуманітарної політики / А. Дяченко // Взаємозв'язок політики і управління: теоретичний і прикладний аспект : зб. матеріалів Круглого столу, 02 червня 2017 р., м. Дніпропетровськ. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. – С.59 – 62. Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2017_06_02_fsdu_round_table_material.pdf.

11. Дяченко А.В. Механізми розв'язання житлового питання внутрішньо переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // Мат-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід» (Одеса, 28 жовтня 2016 р.) – С. 21 – 22. – Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_01_11_16.pdf.

12. Дяченко А.В. Міжнародні принципи вирішення проблеми вимушено

переміщених осіб / А. Дяченко // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: Мат-ли 13-ї регіон. науково-практичної конф. (19 травня 2016 р., м. Дніпропетровськ. – С. 161 – 165. – Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2016_05_19_material_PEI.pdf.

13. Дяченко А.В. Подолання негативних наслідків вимушеної внутрішньої міграції населення в Україні / А. Дяченко // Взаємозв'язок політики і управління: теоретичний і прикладний аспект: зб.матеріалів Круглого столу, 03 червня 2016 р., м. Дніпропетровськ. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. – Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2016_06_03_fsdu_round_table_material.pdf.

14. Дяченко А.В. Правові аспекти захисту вимушено переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» мат. VII наук.-практ. конф., 10 груд.2015 р.), м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Прокопенка Л.Л. – Д.:ДРІДУ НАДУ, 2015. – 272 с. – С. 218 – 222 : режим доступу: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2015_12_10_mater_pei.pdf.

15. Дяченко А.В. Реалізація позитивного потенціалу вимушеної внутрішньої міграції населення на регіональному рівні в Україні / А. Дяченко // Управління інноваційним розвитком територій : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпропетровськ, 30 жовт. – 30 листоп. 2015 р. / за заг. ред. Ю. П. Шарова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. – 192 с. – С. 138 – 141. – Режим доступу: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2015_11_30_mater_mup_.pdf.

16. Дяченко А.В. Реінтеграція вимушено переміщених осіб в Україні: постановка проблеми / А. Дяченко // «Становлення публічного адміністрування в Україні»: VII Всеукр. міжвузівської конфер. студентів та молодих учених, м. Дніпропетровськ, 22 квітн. 2016 р. – С. 85 – 88.

17. Дяченко А.В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні / А. Дяченко // Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи [Електронний ресурс]: матеріали VII Міжнар. наук. конф. аспірантів та докторантів із державного управління. 27 трав. 2016 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. – 348 с. – С. 92 – 96.

18. Дяченко А.В. Способи вирішення соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб на регіональному рівні / А. Дяченко // Мат-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни: збірник тез науково-практичної конференції за міжнародною участю (в рамках III щорічної науково-освітньої виставки “Публічне управління XXI” приуроченої до Всесвітнього дня науки), (Харків, 24 листопада 2016 р.): Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/32.pdf>.

19. Дяченко А.В. Шляхи вирішення проблеми внутрішньо переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду / А. Дяченко // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком. Державне управління освітою: виклики часу: матер. VIII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. С.О.Шевченка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. – 456 с. – С.180 – 183.

20. Дяченко А.В. Реінтеграція внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціальний вимір / А. Дяченко // Публічне управління: проблеми та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 27 жовт. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – С. 16 – 20.

21. Дяченко А.В. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб / А. Дяченко // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали XI регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – С. 341 – 344. – Режим доступу: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2017%20Material_Social_develop.pdf.

22. Дяченко А.В. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб в територіальних громадах / А. Дяченко // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Одеса, 27 жовт. 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 180.

23. Дяченко А.В. Соціальні проблеми у територіальних громадах під час реінтеграції внутрішньо переміщених осіб // Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до європейської спільноти: проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 6-7 жовт. 2017 р. м. Сєверодонецьк. – Сєверодонецьк, 2017. – С. 70 – 72.

АНОТАЦІЯ

Дяченко А. В. Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2019.

У дисертації обґрунтовано механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні та реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні та подано напрями їх удосконалення на основі запровадження консолідованого механізму. Розроблено алгоритм наукового супроводу інтеграції ВПО в Україні, який складається з наступних кроків: діагностика та вимірювання потреб ВПО; поповнення ресурсної бази для забезпечення потреб ВПО та розподіл ресурсів за кластерами; диференціація ВПО; координація гуманітарної допомоги ВПО; моніторинг індексу інтеграції за приймаючими громадами та рівня інтеграційної спроможності ВПО; контроль за ступенем досягнення цілей Стратегії інтеграції ВПО.

Ключові слова: інтеграція, соціальна адаптація, державна соціальна політика, внутрішньо переміщена особа, індекс інтеграційної спроможності.

ANNOTATION

Diachenko A.V. Mechanisms of integration of internally displaced persons in Ukraine. – As manuscript.

Candidate thesis in Public Administration, specialization 25.00.02 - mechanisms of public administration. –National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. - Kyiv, 2019.

In the thesis the mechanisms of integration of internally displaced persons in Ukraine and implementation of long-term decisions regarding this group of citizens as a

priority of state social policy in Ukraine are substantiated and directions of their improvement are presented on the basis of introduction of the consolidated mechanism.

It is shown that integral integration mechanism is an aid mechanism that compensates for the lack of necessary integration potential in host communities and in IDPs themselves, which the author interprets as a set of values, norms of law and models of solidarity that comprise a range of social institutions that promote balancing of the positions of society members. Thus, solidarity support mechanisms are implemented in the process of integrating IDPs into the host community. This is mutual assistance and support for IDPs based on common interests and the need to achieve common group goals; shared responsibility. The peculiarities of solidarity support mechanisms are determined by the closeness of the host community to the problems of social exclusion, which is why the resource imbalance of social actors actualizes the solidarity mechanisms of assistance and mutual assistance. According to the author, alongside with the creation of new concepts of solidarity, the assistance mechanisms play the role of maintaining or stabilizing integration ties and social relations in host communities.

The peculiarities of the formation of integration mechanisms for internally displaced persons were identified, and it was shown that public authorities generally responded effectively to the crisis, although the institutional structure for the provision of IDP services was complicated by the involvement of many ministries and agencies to provide support to IDPs without any genuine coordination between them. It is proved that during 2014-2018 the important institutional and legal foundations of ensuring the rights and freedoms of IDPs were laid in Ukraine.

Civil society actors, who were actively involved in the rights and freedoms of internally displaced persons (27 international organizations and 120 Ukrainian, including their regional offices working directly with IDPs), were identified.

Overseas experience in implementing long-term decisions on internally displaced persons has been systematized and the priority areas for this activity have been identified.

The algorithm of scientific support for the implementation of the IDP Integration Strategy has been constructed, which contains the following steps: diagnostics and measurement of the needs of internally displaced persons; replenishing the resource base to meet the needs of IDPs and allocating resources by cluster; differentiation of internally displaced persons into groups: persons with high level of integration potential; persons in need of permanent social assistance; persons for whom the integration process has already been completed; disintegrated persons with determining the cause; coordination of humanitarian assistance to IDPs; monitoring the status of IDPs; ensuring fulfillment of regulatory acts in the field of implementation of long-term IDP decisions; monitoring the degree of goals achievements of the IDP Integration Strategy.

The analysis of IDP integration mechanisms allowed the author to systematize them as follows: legal, organizational, financial and economic, social, informative, and to suggest the development of the consolidated IDP integration mechanism with the definition of a coordinating center for this activity.

Strategic measures on the integration of IDPs should ensure: raising public awareness to the integration of IDPs into host communities, their needs and existing problems; ensuring changes in society's attitude towards solving IDP problems (according to socio-cultural, socio-economic and humanitarian dimensions); increasing the level of

complementarity of host communities to IDPs, enhancing the level of tolerance, trust and engagement in society.

Keywords: integration, social adaptation, state social policy, internally displaced person, index of integration capacity.

ZUSAMMENFASSUNG

Diachenko A. V. Mechanismen der Integration von Binnenvertriebenen in der Ukraine. – Als Manuskript gedruckt.

Die Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Doktorgrades der öffentlichen Verwaltung im Fachbereich 25.00.02 – die Mechanismen der öffentlichen Verwaltung. – Nationale Akademie für öffentliche Verwaltung beim Präsidenten der Ukraine. – Kyiv, 2019-

In der Dissertation werden die Mechanismen der Integration von Binnenvertriebenen in der Ukraine und die Realisierung der langfristigen Entscheidungen in Bezug auf diese Gruppe von Bürgern als Priorität der staatliche Sozialpolitik in der Ukraine begründet und die Richtungen ihrer Verbesserung auf der Grundlage der Einführung des konsolidierten Mechanismus vorgestellt.

Es ist erwähnt, dass ein integraler Integrationsmechanismus als ein Hilfsmechanismus bezeichnet werden kann, der das fehlende Integrationspotential der übernehmenden Gemeinschaften und der Binnenvertriebenen ausgleicht. Dieser Mechanismus wird von dem Autor als die Gesamtheit der Werten, Rechtsnormen und Solidaritätsmodellen, die eine Reihe von sozialen Institutionen umfassen, die die Ausgewogenheit der Positionen von Mitgliedern der Gesellschaft fördern interpretiert. Auf dieser Grundlage werden die solidarischen Hilfsmechanismen bei der Integration von Binnenvertriebenen in die übernehmende Gemeinschaft zur Auswirkung kommen. Das ist die gegenseitige Hilfe und Unterstützung der Binnenvertriebenen auf Grund der Gesamtinteressen und der Notwendigkeit die gemeinsamen Gruppenziele zu erreichen; die allgemeine Verantwortung.

Die Besonderheiten der Bildung von Integrationsmechanismen der Binnenvertriebenen wurden festgestellt, und es wurde gezeigt, dass die öffentlichen Behörden im Allgemeinen wirksam auf die Krise reagierten, obwohl die institutionelle Struktur, die die Dienstleistungen den Binnenvertriebenen erbringt, wurde durch die Beteiligung vieler Ministerien und Behörden an der Unterstützung von Binnenvertriebenen ohne echte Koordinierung zwischen ihnen erschwert.

Die Analyse der Integrationsmechanismen von Binnenvertriebenen ermöglichte es dem Autor, sie auf folgende Weise zu systematisieren: rechtliche, organisatorische, finanzielle und wirtschaftliche, soziale und informative, und es ermöglichte auch die Entwicklung eines konsolidierten Integrationsmechanismus mit der Definition eines Koordinierungszentrums für diese Aktivität vorzuschlagen.

Die Schlüsselwörter: die Integration, die soziale Anpassung, die staatliche Sozialpolitik, Binnenvertriebene, Index der Integrationsfähigkeit.

Підписано до друку 20.01.2020
Формат 148x210 мм. Обл.-вид. арк. 1,41.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної
служби зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85